

Press Kit / November 2021

ANALIZA

PRIHAJAJOČE

ZAKONODAJE

EU ZA

PREPREČEVANJE

ZLORAB S STRANI

PODJETIJ

NAMEN TEGA DOKUMENTA ZA MEDIJE? _____	3
KAJ SE JE DOGAJALO DO ZDAJ? _____	4
KAJ POČNEJO EVROPSKE DRŽAVE? _____	6
ZAKAJ NUJNO POTREBUJEMO NOVO EVROPSKO ZAKONODAJO? _____	7
NEDAVNI PRIMERU KORPORATIVNIH ZLORAB _____	9
KAJ ZAHTEVAJO EVROPSKI DRŽAVLJANI _____	13
KAJ PRAVIJO PODJETJA? _____	16
KAJ ZAHTEVAJO ŽRTVE? _____	17
KAKO OBLIKOVATI ZAKON, KI BO ŠČITIL LJUDI IN PODNEBJE? _____	19
VAS ZANIMAJO DODATNE INFORMACIJE? _____	21
KONTAKTNI PODATKI _____	22

Publikacija je nastala s finančno podporo Evropske unije.
Za vsebino so odgovorni izključno avtorji in ne predstavlja nujno stališč Evropske unije.

NAMEN TEGA DOKUMENTA ZA MEDIJE

Trajnostno upravljanje podjetij lahko povsem spremeni način delovanja podjetij vzdolž njihovih celotnih oskrbovalnih verig. Danes uveljavljamo nove poslovne standarde za prihodnje generacije.

Didier Reynders, Evropski komisar za pravosodje

Vse preveč podjetij po vsem svetu kuje dobičke od izkoriščanja ljudi in planeta. S svojo dejavnostjo so povzročila ali prispevala k uničenju podnebja, porušenju biotske raznovrstnosti, eroziji pravic delavcev in sindikatov, prisilnemu in otroškemu delu, vse večji revščini ter ubojem zagovornikov okolja in človekovih pravic. Zato so potrebni takojšnji ukrepi. Številne evropske države so se tega že lotile z zakoni, ki bodo terjali odgovornost podjetij za tovrstne korporativne zlorabe, zdaj pa se je tem prizadevanjem s svojim lastnim predlogom pridružila tudi EU.

Ta dokument za medije je sestavila Evropska civilna družba, ki je v njem zbrala podatke in argumente glede prihajajočega predloga Evropske komisije za zakonodajo o odgovornosti podjetij – direktivo o trajnostnem upravljanju podjetij.

Direktiva bo verjetno postala predmet burnih razprav, saj nacionalne vlade posameznih držav članic kljub zelo veliki podpori javnosti kažejo različne stopnje ambicij glede sprejetja te zakonodaje, obenem pa so se mobilizirali tudi korporativni lobiji, ki si na vsakem koraku, tako javno kot v zakulisju, prizadevajo, da direktivo oslabili.

DOKUMENT ZA MEDIJE SO PRIPRAVILE NASLEDNJE ORGANIZACIJE:

- Anti-Slavery International
- Amnesty International
- CIDSE
- Clean Clothes Campaign International Office
- Evropski center za ustavne in človekove pravice – ECCHR
- Evropska koalicija za pravičnost gospodarskih družb
- Mednarodna zveza za človekove pravice – FIDH
- Friends of the Earth Europe
- Global Witness
- Oxfam

KAJ SE JE DOGAJALO DO ZDAJ?

Aprila 2020 se je evropski komisar za pravosodje Didier Reynders zavezal, da bo predlagal nova pravila za podjetja na področju človekovih pravic in okolja. Po dolgih letih vztrajanja pri prostovoljnih ukrepih za podjetja je Komisija končno prepoznala nujno potrebo po večji zaščiti človekovih pravic in okolja ter pomembno vlogo, ki jo morajo imeti (in ne več zgolj *lahko imajo*) podjetja pri tem.

Jeseni 2020 je Evropska komisija začela javno posvetovanje, da bi zbrala predloge državljanov in organizacij o tem, kako zasnovati ta nova pravila. Pri tem posvetovanju je sodelovalo več kot pol milijona ljudi, vključno s približno 700 civilnodružbenimi skupinami, sindikati in akademskimi institucijami. Večina sodelujočih je zahtevala strogo zakonodajo EU, ki bi od vseh podjetij zahtevala, da prepoznajo, preprečujejo in odpravljajo tveganja za človekove pravice in okolje vzdolž njihovih celotnih vrednostnih verig. Anketiranci so se strinjali, da morajo podjetja

odgovarjati za škodljive prakse v svojih domačih državah in v tujini ter biti v primeru kršenja pravil podvržena strogim kaznim.

Marca letos je Evropski parlament sprejel resolucijo o primerni skrbnosti in odgovornosti podjetij. Resolucija je bila močan politični signal Evropski komisiji, naj se ta v svojem prihodnjem predlogu zakonodaje ne izogne ključnim elementom, vključno z odgovornostjo matičnih podjetij za škodo, ki jo povzročijo njihova hčerinska podjetja, boljšim dostopom do pravnega varstva za žrtve po vsem svetu ter strogimi sankcijami in globami za podjetja, ki ne odpravljajo tveganj in negativnih vplivov svojega globalnega poslovanja.

Junija so mediji poročali, da bo področje trajnostnega upravljanja podjetij vodil tudi evropski komisar za notranji trg Thierry Breton. Komisija naj bi predlog zakona objavila 8. decembra 2021.

APRIL 2020

Evropska komisija objavi **pobudo za primerno skrbnost podjetij** – nabor ukrepov za terjanje odgovornosti podjetij za njihove dejavnosti, ki vplivajo na ljudi ali planet. Dve ključni točki pobude sta **obvezna primerna skrbnost in odgovornost na področju človekovih pravic in okolja (mHREDD)**.

OKTOBER 2020

Evropska komisija začne **javno posvetovanje z državljani, podjetji, nevladnimi organizacijami in drugimi deležniki**, da pridobi njihovo mnenje o predlogu.

FEBRUAR 2021

Evropska komisija konča javno posvetovanje. Prejme skoraj **500.000 odzivov**, v katerih sodelujoči pravijo, da želijo pravila, usklajena z mednarodnimi standardi, enostaven dostop do pravnega varstva za žrtve ter da podjetja **v svoje načrtovanje vključijo načine zaščite ljudi in planeta** pred izkoriščanjem.

FEBRUAR 2022

Evropska komisija naj bi predstavila predlog **pobude o primerni skrbnosti podjetij**. S tem se bo začel zakonodajni postopek, pri čemer morata predlog preučiti tako Evropski parlament kot Svet EU. Ko bosta Evropski parlament in Svet v postopku, imenovanem **trialog (tristranski pogovori)**, sprejela odločitev, bo sporazum postal zakon.

MAREC 2021

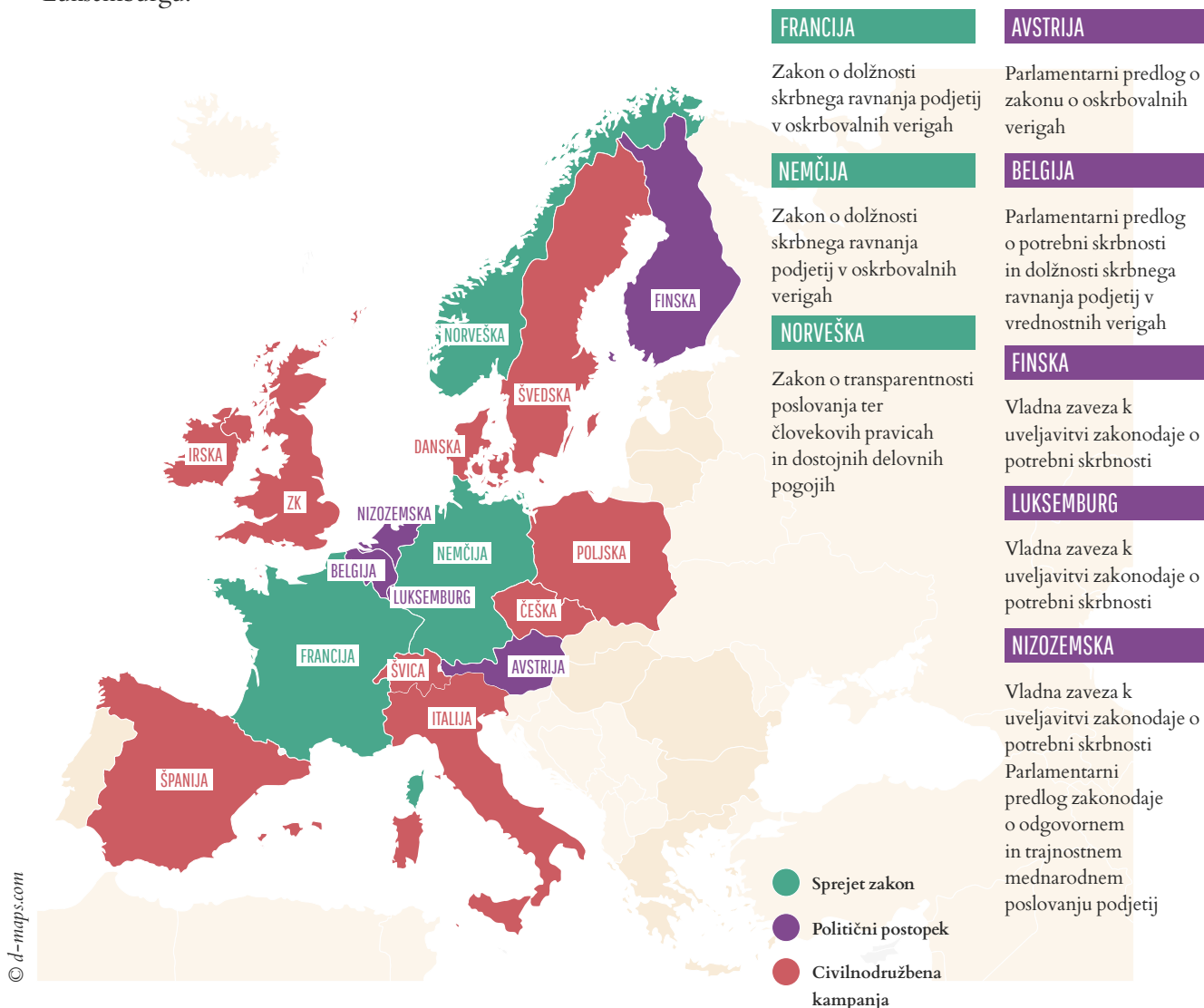
Evropski parlament glasuje o **predlogu pobude**, s katero zahteva:

- da so vsa velika podjetja ter mala podjetja z visokim tveganjem (npr. tista, ki delujejo v industrijskih panogah x, y, z) v EU odgovorna za kršitve človekovih pravic in pravic okolja v svojih celotnih oskrbovalnih verigah;
- da so standardi primerne skrbnosti usklajeni z mednarodnimi standardi;
- da bodo lahko evropske države prek svojih pravnih sistemov dejansko terjale odgovornost podjetij za vse kršitve človekovih pravic in pravic okolja v njihovih oskrbovalnih verigah.

KAJ POČNEJO EVROPSKE DRŽAVE?

Nekatere evropske države so že sprejele nacionalne zakone, ki uvajajo in ohranjajo odgovornost podjetij. Pri tem je leta 2017 postavila zgled Francija, ki je kot prva med državami članicami sprejela zakon o dolžnosti skrbnosti (fr. *loi relative au devoir de vigilance*), ki je za francoska podjetja uvedel načelo primerne skrbnosti na področju človekovih pravic. Temu so sledile tudi druge države članice EU. Nemčija je leta 2021 nacionalni zakon o oskrbovalnih verigah (nem. *Lieferkettengesetz*). O novih zakonodajnih predlogih razpravljajo tudi v Avstriji, Belgiji, na Nizozemskem, na Finskem in v Luksemburgu.

Začenjajo se tudi že kazati rezultati teh zakonov. Tako so npr. avtohtone skupnosti in nevladne organizacije letos sprožile tožbo proti veliki francoski verižni veleblagovnic Casino Group zaradi domnevnega nabavljanja govejega mesa od dobaviteljev, vpletenih v krčenje gozdov, prisvajanje zemlje in prisilno delo v brazilski Amazoniji.

ZAKAJ NUJNO POTREBUJEMO NOVO EVROPSKO ZAKONODAJO?

PODJETJA IMAJO VSE VEČJI GLOBALNI VPLIV

Z globalizacijo vrednostnih verig se je jasno pokazalo, da ima poslovanje podjetij globalni vpliv na ljudi in planet. Zaradi vse večje globalizacije vrednostnih verig so potrebna jasna pravila, ki bodo vzpostavila odgovornost podjetij za preprečevanje, blaženje in odpravljanje vseh zlorab človekovih pravic ali pravic okolja v njihovih vrednostnih verigah.

PODJETJA SE LAHKO SKRIVAJO ZA GLOBALNIMI VREDNOSTNIMI VERIGAMI

Podjetja za del svoje proizvodnje – npr. za izdelovanje oblačil, obiranje kavnih zrn ali pridobivanje mineralov – pogosto izkoriščajo zunanje izvajalce ali podizvajalce iz držav z ohlapnejšimi standardi na področju okolja in človekovih pravic. V teh državah lahko poslujejo brez odgovornosti.

Izmikajo se odgovornosti, tako da se skrivajo za svojimi dolgimi in zapletenimi vrednostnimi verigami, ki so zapletene namenoma. V takih primerih žrtve korporativnih zlorab težko ugotovijo in natančno določijo, kdo je zanje odgovoren. Ko se evropska podjetja v svoji vrednostni verigi soočajo z zlorabami človekovih pravic ali okolja, mnoga podjetja prenesejo odgovornost na svoje dobavitelje. Podjetja trdijo, da nimajo vpliva na dobavitelje, čeprav so jih najela.

MEDNARODNO PRIZNANJE PRAVIL ZA OBVEZNO ODGOVORNOST PODJETIJ

Mednarodne prostovoljne smernice o tem, kako bi morala ravnati podjetja, že obstajajo: Vodilna načela Združenih narodov o podjetništvu in človekovih pravicah (UNGP) ter smernice OECD za večnacionalna podjetja.

Vodilna načela ZN, ki so bila sprejeta leta 2011, naslavlja korporativne zlorabe, povezane s človekovimi pravicami. Sestavljajo jih trije stebri: dolžnost države, da štiti pravice; dolžnost podjetij, da spoštujejo pravice; ter določbe, ki žrtvam korporativnih zlorab olajšajo dostop do pravnih sredstev.

Revidirane smernice OECD za večnacionalna podjetja so bile določene leta 2011. Smernice so bile v prvotni obliki sprejete že leta 1976 in so tako prvi sklop mednarodnih smernic na tem področju. Vsebujejo seznam državnih priporočil korporacijam o tem, kako izvajati primerno skrbnost na področju človekovih pravic. Leta 2018 je OECD po tristranskih pogajanjih, na katerih so sodelovale države, podjetja in civilnodružbene organizacije, sprejela še podrobnejše smernice OECD o potrebni skrbnosti za odgovorno ravnanje podjetij.

SMERNICE VEČSTRANSKIH ORGANIZACIJ NISO UČINKOVITE

Mednarodna skupnost sicer podpira smernice UNGP in OECD, vendar pa te še vedno večinoma temeljijo na prostovoljni osnovi. **Ne zagotavljajo pravice** za žrtve, ne preprečujejo korporativnih zlorab in ne vplivajo na ravnanje podjetij. Številne opravljene študije kažejo, da podjetja praviloma ne odgovarjajo za kršitve človekovih pravic in pravic okolja.

»V primeru tožb zaradi kršitev človekovih pravic, povezanih s podjetji, je dostop do evropskih sodišč pogosto edini učinkovit način dostopa do pravnega varstva in pravnih sredstev za tožnike tretjih držav.«

Ugotovitev študije, ki jo je leta 2019 naročil Odbor Evropskega parlamenta za človekove pravice.

Gl. tudi podobna poročila Agencije EU za temeljne pravice iz let 2017 in 2020.

»Le majhen del podjetij kaže pripravljenost in zavezanost k resnemu obravnavanju človekovih pravic.«

Ugotovitev iz študije britanske organizacije Corporate Human Rights Benchmark iz leta 2020, v kateri je bilo analiziranih 229 podjetij

»Samo 16 % preučeni podjetij je izvajalo primerno skrbnost na področju človekovih pravic v svoji celotni vrednostni verigi.«

Ugotovitev iz študije, ki jo je leta 2020 naročila Evropska komisija.

Ključna ugotovitev je, da potrebujemo zavezujoča pravila, in ne prostovoljnih smernic

NEDAVNI PRIMERI

KORPORATIVNIH ZLORAB

Prelomni uspeh pri prizadevanjih za pravico v zvezi z razlitji nafte podjetja Shell v Nigeriji

Januarja 2021 je nizozemsko sodišče trem nigerijskim kmetom priznalo pravico do odškodnine od podjetja Shell:

- Sodišče je odločilo, da je Shell, matično podjetje, odgovorno za razlitja nafte, ki jih je povzročilo njegovo hčerinsko podjetje v Nigeriji.
- Shell se je na sodbo pritožil.

Primer je pokazal, da se žrtve, ki iščejo pravico v EU, soočajo s številnimi »ovirami pri dostopu do pravnega varstva«:

- Shell jim je preprečeval dostop do dokumentacije podjetja.
- Prisiljeni so bili uporabljati nigerijsko zakonodajo namesto nizozemske.

Ta primer kaže, zakaj moramo v zakonodajo EU vključiti tudi civilno odgovornost:

- Ta sodba je bila prelomna, vendar je še vedno izjema. Po trenutni zakonodaji v večini držav EU matična podjetja le redko odgovarjajo za svoje hčerinske družbe.

VEČ INFORMACIJ

Ucheke / CC BY-SA

Tožba proti francoskim trgovcem na drobno za krčenje gozdov in prilaščanje zemljišč

Marca 2021 so avtohtone skupnosti in nevladne organizacije vložile tožbo proti verigi veleblagovnic Casino Groupe po francoskem zakonu *devoir de vigilance*.

- Tožili so jih zaradi prodaje izdelkov iz govedine, povezanih s krčenjem gozdov in prilaščanjem zemljišč v Kolumbiji. Pri tem naj bi bili izkrčeni gozdovi v skupni površini petkratne velikosti Pariza.

Ta sodni primer je bil ena izmed prvih po tem francoskem zakonu:

- Tožniki trdijo, da družba Casino Groupe ni sprejela učinkovitih ukrepov za preprečevanje resne škode v njihovih celotnih oskrbovalnih verigah – kot to zahteva zakon.

Ta primer kaže, zakaj bi morala zakonodaja EU vključevati odgovornost podjetij za škodo vzdolž njihovih celotnih vrednostnih verig:

- Casino Groupe ima kot največja veriga veleblagovnic v Braziliji in Kolumbiji velik vpliv na svoje dobavitelje.
- Toda trenutna zakonodaja ne omogoča terjanja odgovornosti od takih trgovskih podjetij, če ne uspejo preprečiti škode.

VEČ INFORMACIJ

CIDSE-REPAM / AdobeStock_43276609

Rudnik Cerrejón – Kolumbija

Kolumbijski rudnik Cerrejón je eden največjih rudnikov na svetu, upravljajo pa ga tri izmed najbogatejših družb na svetu: BHP, Anglo-American in Glencore. V okoliških skupnostih živijo eni izmed najrevnejših prebivalcev Kolumbije, ki že skoraj štirideset let vdihavajo **strupeni prah iz rudnika in uporabljajo vodo, onesnaženo s strupenimi odpadki**, ki jih odlagajo v njihove reke. **Nekateri izmed njih so bili tudi nasilno izseljeni iz svojih domov**, da so lastniki pridobili prostor za rudnik. Med takšnimi deložacijami leta 2016 v skupnosti Roche so policisti vlekli ženske po tleh in jih nalagali na tovornjake. Iz rudnika Cerrejón so kasneje sporočili, da »obžalujejo dogodka tega dne«.

Skupine avtohtonih prebivalcev in žensk so v sodelovanju z lokalnimi

delavskimi sindikati protestirali proti nehumanim življenjskim razmeram. V primeru rudnika, kot je Cerrejón, ki naj bi ga podpirale paravojaške skupine, so takšne kritike že same po sebi tvegane.

Jakeline Romero, neformalna vodja lokalnega odporiškega gibanja, se spominja več groženj s smrtjo, ki jih je prejela sama in njena družina, ko se je zoperstavila podjetju Cerrejón. Njena mladoletna hči je na primer na poti domov iz šole prejela anonimni telefonski klic. »Povej svoji družini, da naj pazijo nase in nate. Ker vas bomo ubili,« so ji sporočili.

Leta 2021 so nacionalne kontaktne točke (NCP) Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj

(OECD) sprožile preiskavo proti trem velikim mednarodnim rudarskim podjetjem (BHP, Anglo American in Glencore) ter irskemu državnemu energetskega podjetju ESB zaradi resnih kršitev človekovih pravic in uničujočega onesnaženja okolja v premogovniku Cerrejón.

Ta primer kaže, da je nujno potrebno sprejeti evropsko zakonodajo, ki bo žrtvam kršenja človekovih pravic in pravic okolja omogočala učinkovita pravna sredstva za doseg pravic ter od podjetij iz EU zahtevala izvajanje primerne skrbnosti na področju človekovih pravic in okolja vzdolž svojih celotnih vrednostnih verig.

VEČ INFORMACIJ

Coal mine El Cerrejón_Tanenhaus_CC BY 2.0

Drugi primeri

Izsledki poročila, v katerem je bilo proučenih 22 velikih civilnih tožb proti podjetjem iz EU, kažejo na resne in sistemske ovire pri dostopu do pravnega varstva, ki žrtvam zlorab, povezanih s podjetji, preprečujejo dostop do pravnih sredstev za odpravo krivic.

V tabeli so predstavljene največje ovire pri dostopu do pravnega varstva v osmih* civilnih sodnih postopkih:

	Primer Shell	Primer Boliden	Primer KiK	Primer RWE	Primer ENI	Primer Perenco	Primer Hydro*	Primer Casino*
DRŽAVA DOMAČEGA PODJETJA	NIZ	ŠVE	NEM	DE	ITA	FRA	NIZ	FRA
DRŽAVA GOSTITELJICA PODJETJA	Nigerija	Čile	Pakistan	Peru	Nigerija	Demokratska republika Kongo	Brazilija	Brazilija
ODNOS MED DOMA O DRŽAVO IN DRŽAVO GOSTITELJICO								
Matično / hčerinsko podjetje	X				X		X	
Kupec / Dobavitelj			X					X
Naročnik / Izvajalec		X				X		
VPLIVI								
Človekove pravice	X	X	X	X	X	X	X	X
Delavske pravice			X					
Okolje	X	X		X	X	X	X	X
OVIRE PRI DOSTOPU DO PRAVNEGA VARSTVA								
Obstoječa zakonodaja	X	X	X		X	X		
Pristojni sodni organ					X			
Področje uporabe						X		
Normativni standardi	X	X		X	X			
Sistem ureditve odgovornosti	X	X	X	X	X			
Časovni rok		X	X					
Dokazno breme	X	X	X	X		X		
Legal standing	X		X	X	X			
Stroški		X		X	X			

* Pri sodnih postopkih v primerih Hydro in Casino je še prezgodaj za oceno ovir.

Druge ugotovitve:

- Izmed vseh analiziranih civilnih sodnih postopkov sta bili sodbi v korist tožnikov doslej izrečeni le v dveh primerih, v obeh proti podjetju Royal Dutch Shell.
- Še nobena pravnomočna sodba doslej ni naložila plačila odškodnine za škodo kateremu koli podjetju iz EU.

Zaradi odsotnosti posledic malomarnega obravnavanja vplivov poslovanja podjetij na človekove pravice in okolje v njihovih globalnih vrednostnih verigah podjetja nimajo dovolj interesa za ukvarjanje s temi vplivi.

KAJ ZAHTEVAJO EVROPSKI DRŽAVLJANI

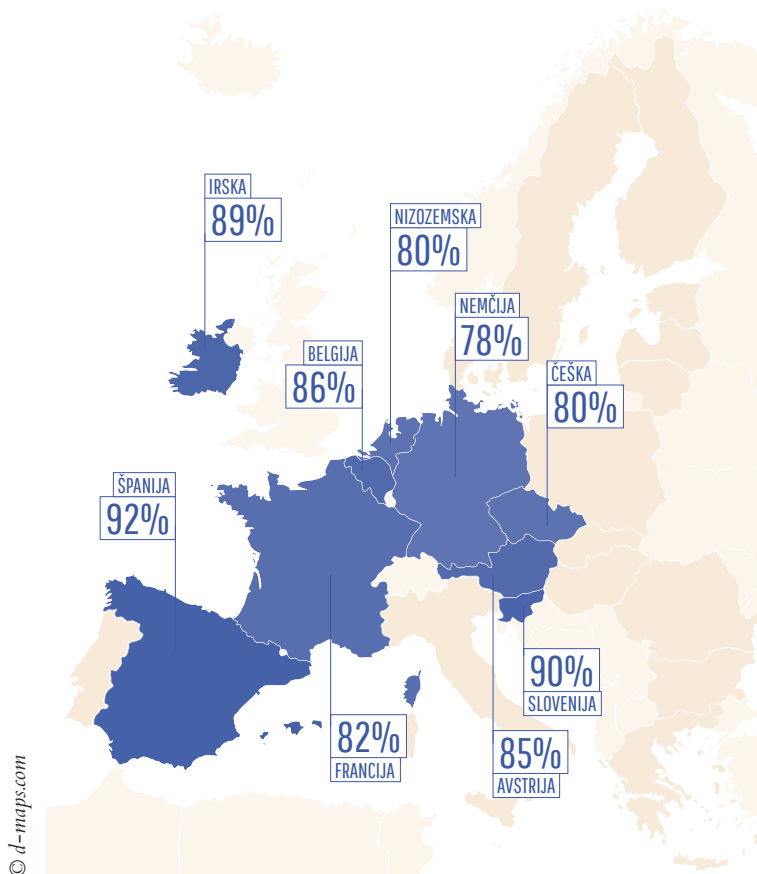
Po rezultatih nedavne ankete podjetja YouGov si več kot 80 odstotkov prebivalcev držav EU želi strogih zakonov, ki bi zahtevali odgovornost podjetij za kršitve človekovih in okoljskih pravic v tujih državah. Ljudje, ki jih prizadenejo korporativne zlorabe, bi morali imeti pravico, da podjetja, odgovorna za te kršitve tožijo na evropskih sodiščih. Podpora takšni zakonodaji je bila konstantno visoka v vseh devetih državah, kjer so izvedli anketo: v Avstriji, Belgiji, na Češkem, v Franciji, Nemčiji, na Irskem, Nizozemskem, v Sloveniji in Španiji.

Raziskava je pokazala, da:

- se 87 odstotkov prebivalcev strinja, da bi morala biti podjetja zakonsko obvezana k preprečevanju kršitev človekovih pravic – kot sta na primer prisilno delo in prilaščanje zemljišč;
- se 86 odstotkov prebivalcev strinja, da bi moralo biti podjetjem zakonsko prepovedano prispevati k okoljski škodi – kot je onesnaževanje zraka ali uničevanje biotske raznovrstnosti – izven EU;
- se 86 odstotkov ljudi strinja, da bi morala podjetja pravno odgovarjati v primerih, ko prispevajo h kršitvam človekovih pravic in kaznivim dejanjem, povezanim z okoljem kjer koli po svetu;
- se 84 odstotkov ljudi, ki so jim bili predstavljeni primeri kršitev človekovih pravic in pravic okolja izven EU, strinja, da bi morale imeti žrtve pravico do sojenja odgovornim podjetjem v državi, kjer ima posamezno podjetje sedež.

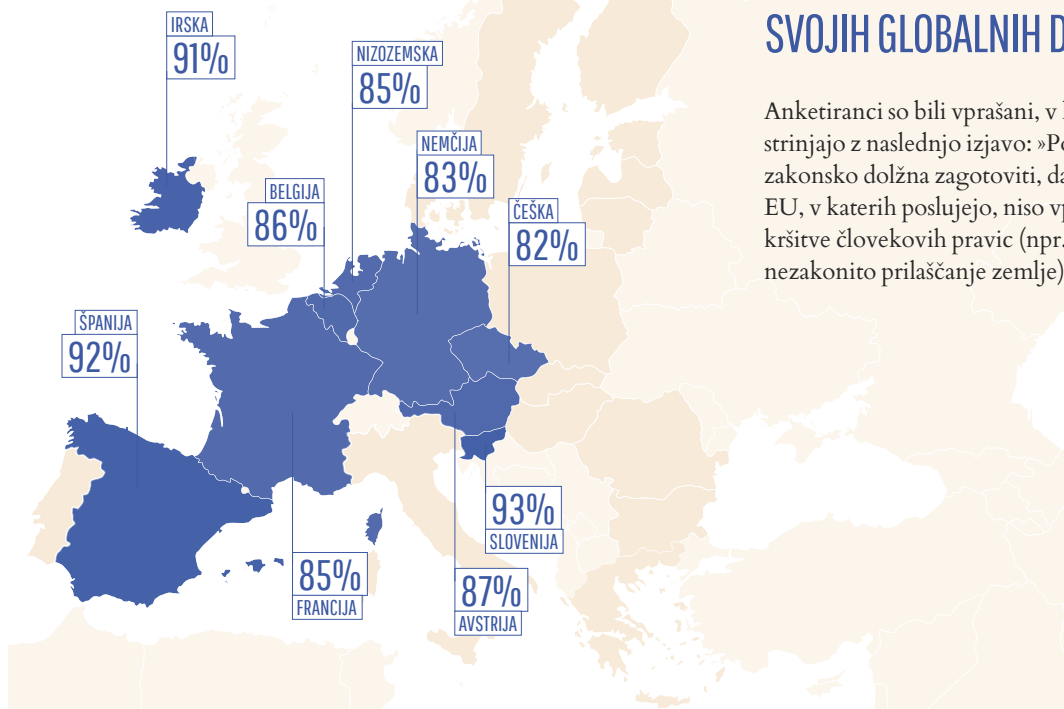
ALI BI MORALI IMETI OŠKODOVANCİ ZUNAJ EU MOŽNOST, DA TOŽIJO PODJETJA V EU?

Anketirance smo vprašali, v kolikšni meri se strinjajo z izjavo »Tukaj so primeri, o katerih so mediji v zadnjem času obširno poročali: • V požaru v tovarni v Pakistanu, ki je proizvajala za evropska oblačilna podjetja, je umrlo ali bilo poškodovanih na stotine delavcev. Kasneje je bilo dokazano, da stanje tovarne in same stavbe ni bilo v skladu z zakonom ter da so bili delavci izpostavljeni razmeram, v katerih so bile kršene njihove človekove pravice. • Naftno podjetje, ki proizvaja delti reke Niger črpa nafto za potrebe EU, že več kot 60 let onesnažuje in uničuje življenja lokalnih skupnosti. • V Kolumbiji so bile lokalne skupnosti okoli rudnika, ki premog izvažava v EU, podvržene prilaščanju zemljišč in prisilnim preselitvam s strani lastnikov, pa tudi zdravstvenim težavam zaradi strupenega prahu, ki nastaja pri rudarjenju, in toksičnih odpadkov, ki jih odstranjujejo v njihove reke in so onesnažili njihovo pitno vodo. V kolikšni meri se strinjate oziroma ne strinjate s tem, da bi morali imeti oškodovanci v teh primerih možnost, da vložijo tožbo proti podjetjem, povezanim s temi kršitvami, ter zahtevajo odškodnino v [ustrezni državi EU], kjer imajo ta podjetja sedež?«

ALI BI MORALA BITI PODJETJA ODGOVORNA ZA PREPREČEVANJE KRŠITEV ČLOVEKOVIH PRAVIC PRI SVOJIH GLOBALNIH DEJAVNOSTIH?

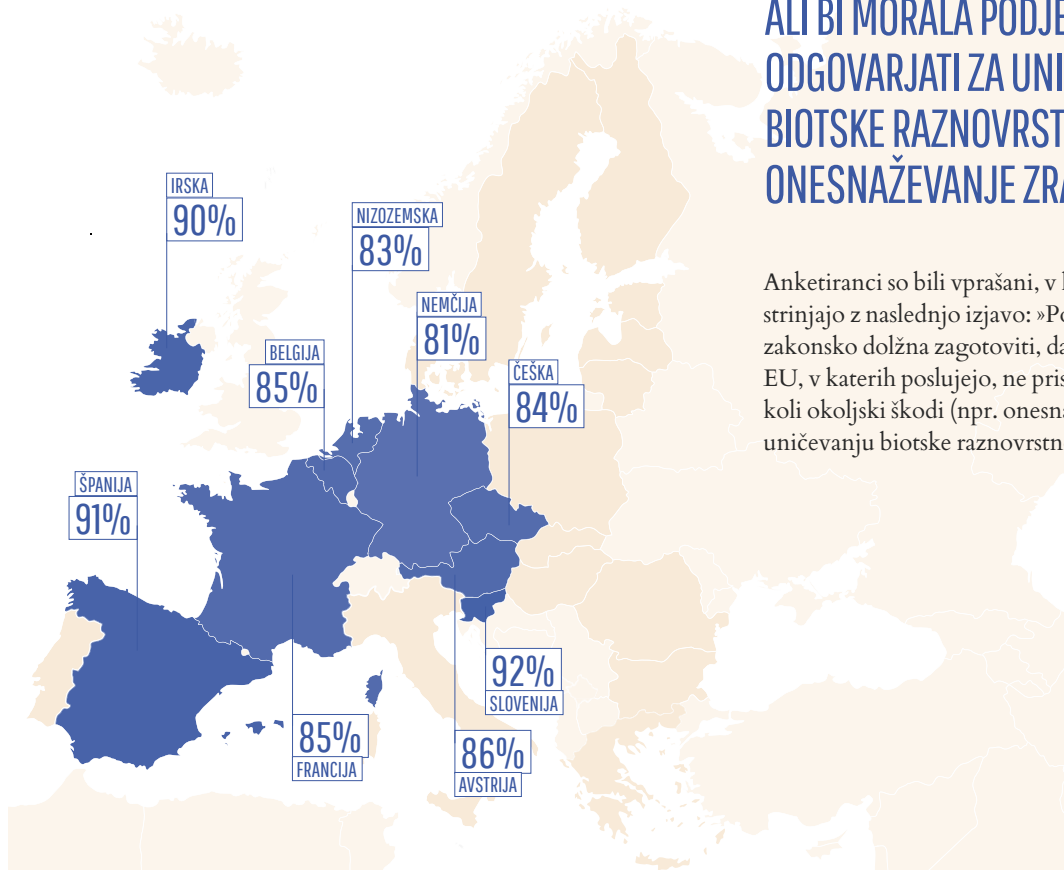
Anketiranci so bili vprašani, v kolikšni meri se strinjajo z naslednjo izjavo: »Podjetja bi morala biti zakonsko dolžna zagotoviti, da v državah zunaj EU, v katerih poslujejo, niso vpletena v nikakršne kršitve človekovih pravic (npr. v prisilno delo ali v nezakonito prilaščanje zemlje).«

© d-maps.com

ALI BI MORALA PODJETJA ODGOVARJATI ZA UNIČEVANJE BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI IN ONESNAŽEVANJE ZRAKA ZUNAJ EU?

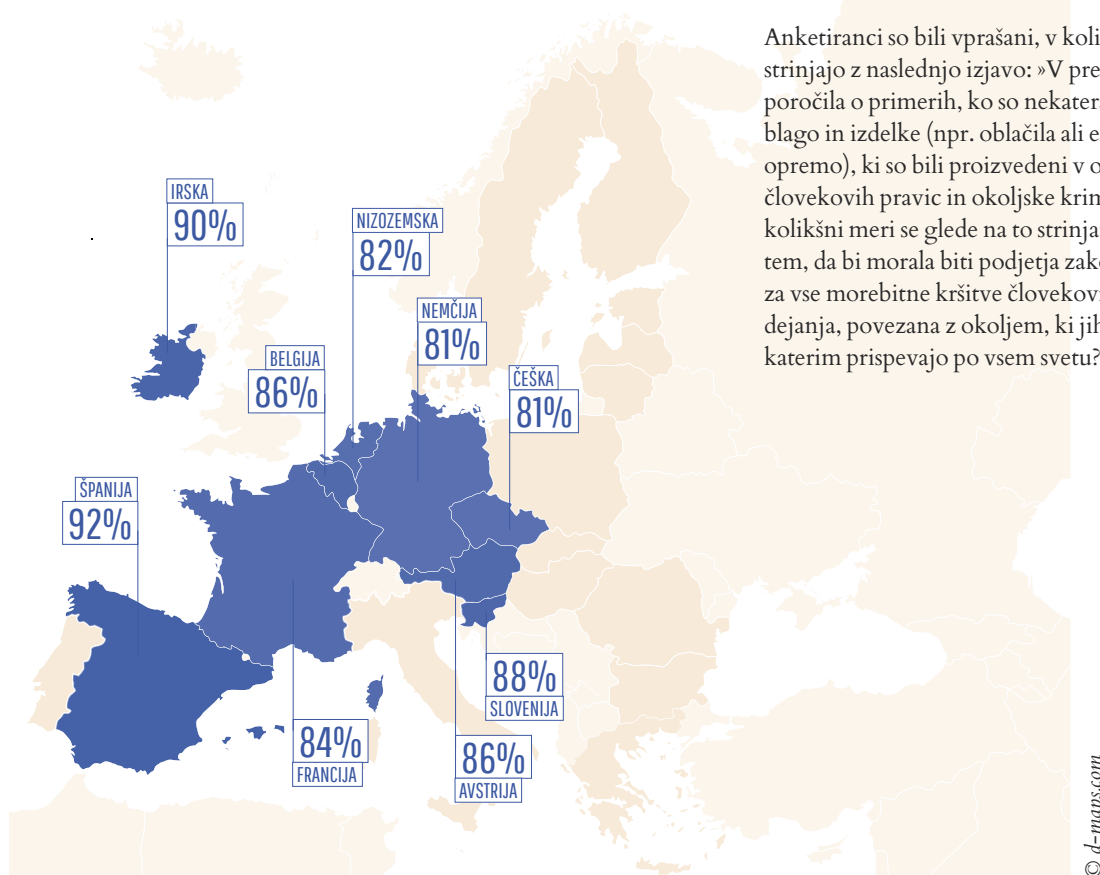
Anketiranci so bili vprašani, v kolikšni meri se strinjajo z naslednjo izjavo: »Podjetja bi morala biti zakonsko dolžna zagotoviti, da v državah zunaj EU, v katerih poslujejo, ne prispevajo h kakršni koli okoljski škodi (npr. onesnaževanju zraka ali uničevanju biotske raznovrstnosti).«

© d-maps.com

ALI BI MORALA PODJETJA ZAKONSKO ODGOVARJATI ZA OKOLJSKO ŠKODO IN KRŠITVE ČLOVEKOVIH PRAVIC, H KATERIM PRISPEVAJO ZUNAJ EU?

Anketiranci so bili vprašani, v kolikšni meri se strinjajo z naslednjo izjavo: »V preteklosti so že bila poročila o primerih, ko so nekatera podjetja prodajala blago in izdelke (npr. oblačila ali elektronsko opremo), ki so bili proizvedeni v okoliščinah kršitev človekovih pravic in okoljske kriminalitete. V kolikšni meri se glede na to strinjate oz. ne strinjate s tem, da bi morala biti podjetja zakonsko odgovorna za vse morebitne kršitve človekovih pravic in kazniva dejanja, povezana z okoljem, ki jih povzročajo ali h katerim prispevajo po vsem svetu?«

Vse slike, razen če ni navedeno drugače, so s spletne strani YouGov Pl. Skupna velikost vzorca je bila 16.906 odraslih. Terensko delo je potekalo med 14. in 29. septembrom 2021. Anketa je bila izvedena prek spleta v Avstriji, Belgiji, na Češkem, v Franciji, Nemčiji, na Irskem, Nizozemskem, v Sloveniji in v Španiji. Številke so ponderirane in predstavljajo vse odrasle osebe (stare 18 let ali več) v Avstriji, Belgiji, Češki, Franciji, Nemčiji, Irski, Nizozemski, Sloveniji in Španiji.

Vir: YouGov

KAJ PRAVIJO PODJETJA?

Poslovni lobiji, zlasti pa poslovna združenja, so se mobilizirali za oslabitev oziroma preprečitev vsakršnega zakona, ki bi od njih terjal odgovornost za kršitve človekovih pravic in okoljske zlorabe v njihovi vrednostni verigi.

V Franciji so člani francoskega združenja velikih podjetij (AFEP), kot sta podjetji Total in Casino Groupe, zdaj odgovorni za tovrstne kršitve v skladu z zakonom o dolžnosti skrbnosti, zato si sedaj prizadevajo zagotoviti, da ta zakon ne bo prenesen tudi na raven celotne EU. Mobiliziral se je tudi nemški podjetniški lobi, ki mu je že uspelo znatno oslabiti začetni predlog za nemško zakonodajo o oskrbovalnih verigah. Na Nizozemskem člani skupine BusinessEurope javno podpirajo sprejem zakonodaje na ravni EU namesto na ravni posameznih držav članic, obenem pa **v Bruslju lobirajo za ohlapnejše predpise.**

In kaj je glavni argument podjetniškega lobija? Da podjetja ne bi bila sposobna preverjati standardov svojih dobaviteljev na področju človekovih pravic in okolja. Ta argument se zdi v nasprotju z očitno sposobnostjo podjetij, da preverijo vse surovine in izdelke, ki jih pridobivajo z vsega sveta, ter z že obstoječimi praksami naprednejših podjetij, kot so npr. tista, ki zahtevajo takšno zakonodajo.

Prav tako ni dokazov za drugi argument podjetij – da bi vzpostavljane standardov na področju človekovih pravic in okolja veliko stalo in bi posledično škodovalo potrošnikom. Študija nemškega ministrstva za gospodarsko sodelovanje in razvoj, izvedena maja 2021,

je pokazala, da bi **preprečevanje kršitev človekovih pravic v njihovih vrednostnih verigah podjetja stalo le 0,6 odstotka njihovega obsega prometa.** Druge študije, vključno s študijami OECD, so pokazale, da **imajo podjetja, ki prakticirajo odgovorno poslovno ravnanje,** konkretno s strogim izvajanjem primerne skrbnosti na področju človekovih pravic in okolja, od tega dejanske in raznovrstne **gospodarske koristi.**

Podjetja poleg tega trdijo, da bi v primeru stroge zakonodaje EU prenehala poslovati v revnejših državah oz. območjih. Prvič, to v nekaterih sektorjih preprosto ni mogoče, saj surovin oziroma virov ni mogoče prestaviti na druga območja, prav tako to do neke mere velja za poceni in specializirano delovno silo.

Drugič, zakonodaja EU, ki bo odražala mednarodne smernice, bo pojasnila, da je prenehanje poslovanja zgolj skrajna možnost, ko podjetje nima več nobenih možnosti izboljšati razmer in kadar se zlorabe dogajajo še naprej. Dolžnost izkoriščanja svojega vpliva bo za podjetja iz EU veljala ne glede na to, kje bodo poslovala. Namesto tega bi zakonodaja spodbudila države k temu, da privabijo podjetja z okoljem, kjer ne prihaja do zlorab, ter tako **tekmovanje v nižanju standardov spremenila v tekmovanje v višanju standardov.**

Poslovni lobiji **uporabljajo tudi pragmatično in razumno zvenečo terminologijo, zaradi katere se zdi, da okvirno podpirajo zakone** o odgovornosti podjetij, pri čemer se v resnici trudijo oslabiti učinkovitost te nujno potrebne zakonodaje.

KO PODJETNIŠKI LOBIJI REČEJO:

»Izoginiti se želimo administrativnim bremenom in birokraciji.«

»Zakonodaja bi omogočila neresne zahteve in nepošteno sodne postopke.«

»Želimo si pragmatičen in izvedljiv zakonodajni okvir z praviimi spodbudami.«

V RESNICI MISLIJO:

»Izogibanje birokratskim postopkom je pomembnejše od preprečevanja in odpravljanja zlorab.«

»Žrtve ne bi smele imeti na voljo potrebnih orodij za sodne postopke proti podjetjem, ki kršijo človekove pravice.«

»Naše obveznosti glede primerne skrbnosti omejite zgolj na neposredne dobavitelje in nam omogočite posebno obravnavo, ker ne kršimo človekovih pravic in ne uničujemo okolja.«

Več informacij je na voljo v poročilu [»Off the hook? How business lobbies against liability for human rights and environmental abuses«](#)

KAJ ZAHTEVAJO ŽRTVE?

Pakistanska organizatorica Saeeda Khatoon, bangladeška zagovornica človekovih pravic Kalpona Akter in vdova nigerijskega aktivista Esther Kiobel so pisale odprta pisma evropskima komisarjema Didierju Reyndersu in Thierryju Bretonu.

Več kot 20 let bojev je bilo potrebnih, da sem dobila možnost poštenega sodnega postopka; več kot 20 let, da sem lahko zahtevala preiskavo proti podjetju Shell in njegovi vlogi pri nepravilni obsodbi in usmrtitvi miroljubnih ljudi. To je nesprejemljivo. Žrtve kršitev človekovih pravic imajo pravico do dostopa do pravnega varstva, države pa so jim dolžne zagotoviti ta dostop. Žrtve kršitev človekovih pravic s strani podjetij se soočajo z veliko preveč pravnimi in praktičnimi ovirami pri začnjanju sodnih postopkov proti bogatim in močnim korporacijam.

Esther Kiobel se že dolgo bori, da bi zakonsko odgovarjali krivci za nezakonit uboj njenega moža, dr. Barinema Kiobela, in osmih drugih moških leta 1995 v Nigeriji.

Nova pravila ne bodo ničesar spremenila za tiste, ki so že umrli v nevarnih tovarnah. A če zagotovite, da bo moralo vsako podjetje identificirati, preprečiti in odpraviti tveganja za kršitve človekovih pravic v svoji celotni vrednostni verigi, vključno z lastnimi nabavnimi praksami, lahko v prihodnosti pomagate rešiti in izboljšati življenje milijonov ljudi.

Kalpona Akter, nekdanja otroška delavka in sindikalna voditeljica, ki ji je bilo prepovedano delovati, zdaj vodi Bangladeški center za delavsko solidarnost.

Zdaj nam pravijo, da imate vi moč rešiti to situacijo. Kdaj, če ne zdaj? V vaših državah je dostop žrtev do pravnega varstva samoumeven. Prosim, omogočite to tudi nam, saj [evropska] podjetja kujejo dobičke v tovarnah, kjer naše družine delajo v zelo poceni – torej v nezdravih in nevarnih – razmerah

Saeeda Khatoon se že dolgo bori za pravno odgovornost krivcev za usodni požar v tovarni oblačil Ali Enterprises v pakistanskem Karačiju.

KAKO OBLIKOVATI ZAKON, KI BO ŠČITIL LJUDI IN PODNEBJE?

ZAOBJEMATI MORA CELOTNO VREDNOSTNO VERIGO

Predlog Evropske komisije mora zaobjemati vse gospodarske sektorje in mora veljati vzdolž celotnih vrednostnih verig, od prve do zadnje faze. Najhujše kršitve človekovih pravic in pravic okolja se pogosto dogajajo v prvih fazah – na najnižjih členih vrednostni verige – v državah z ohlapnejšimi pravili, majhno podporo države in visokimi stopnjami revščine. Takšni pogoji lahko vzpodbudijo razvoj okolja, ki dopušča kršitve človekovih pravic, kot sta prisilno delo in delo otrok. Zaradi sedanjih poslovnih modelov in globaliziranih vrednostnih verig imajo kupci izdelkov slabši pregled oziroma nosijo manjšo odgovornost za takšne razmere, kljub temu, da prav oni žanjejo dobičke.

ZAOBJEMATI MORA VSA PODJETJA

Seveda, večje in globalizirane vrednostne verige povzročajo večjo škodo. Toda to ne velja v vseh primerih. Pomislite na industrijo oblačil, v kateri so številna mala in srednje velika evropska podjetja še vedno povezana v globalne vrednostne verige. Potrebujemo evropsko zakonodajo, ki bo veljala za vsa podjetja. Mala podjetja s kratkimi vrednostnimi verigami morajo biti upravičena do fleksibilnosti v skladu z mednarodnimi standardi (smernicami OECD in vodilnimi načeli UNGP).

USKLAJENOST Z MEDNARODNIMI STANDARDI

Novi predlog bi moral nadgraditi obstoječe mednarodne standarde, vodilna načela UNGP ter smernice OECD. Ti so na papirju dobri, v praksi pa zaradi svoje prostovoljne narave ne odpravljajo kršitev v podjetjih.

DOSTOP DO PRAVNEGA VARSTVA

Ljudje morajo imeti možnost zahtevati pravico, če neko podjetje s svojo dejavnostjo krši njihove človekove pravice ali škoduje lokalnemu okolju. Dostop do pravnega varstva je lahko na voljo na sodiščih ali prek zunajsodnih pritožbenih mehanizmov, vendar slednji brez prvega nikoli ne bodo delovali pravilno. Kadar se žrtve odločijo za izvensodne pritožbene mehanizme, to ne sme omejevati njihove pravice do vložitve tožb na sodišču.

Da bi lahko prizadeti terjali pravico po pravnih poteh, je nujno potrebno, da EU odstrani ovire pri dostopu do pravnega varstva. To vključuje, a ni omejeno na zagotovitev, da podjetja ne bodo prikrivala dokazov; zagotavljanje razumnih časovnih rokov za vložitev tožb; omogočanje skupinskih zahtevkov za odškodnine velikega števila tožnikov; ter razširitev civilnopravne odgovornosti navzdol po vrednostni verigi, ki bo odražala, moč, vpliv in odgovornost velikih podjetij v svetovnem gospodarstvu.

PODJETJA MORAJO PREVZETI ODGOVORNOST

Zaradi zgoraj navedenih razlogov morajo biti podjetja s sedežem ali dejavnostjo v EU, ki povzročajo, prispevajo k ali so povezana s kršitvami človekovih pravic ali pravic okolja, pravno odgovorna tako v obliki civilnopravne odgovornosti (za plačevanje odškodnin žrtvam v primeru škode) kot v obliki upravne odgovornosti (v primeru neizvajanja primerne skrbnosti za preprečevanje nastajanja škode – tudi če do nje še ni prišlo).

ZAKON MORA BITI STROG

Podjetja, ki kršijo zakon, se morajo soočiti s posledicami, sicer bodo smatrala kršitev zakona kot zanje ugodnejšo možnost. Prostovoljni ukrepi ne delujejo – potrebujemo učinkovit zakon, ki bo uveljavil obveznosti podjetij in sankcioniral njihovo neupoštevanje. To mora biti resnično evropski zakon, ki se bo uporabljal na enak način po vsej Evropi.

VKLJUČITEV PRIZADETIH DELAVCEV, SKUPNOSTI IN DRUGIH

Kako lahko podjetja prepoznajo vsa tveganja, če se ne posvetujejo ustrezno s svojimi deležniki in jih ne vključijo v postopek primerne skrbnosti? Preprosto: ne morejo jih prepoznati. Sindikati in podobne organizacije, prizadete skupnosti, skupine za pravice žensk, avtohtone skupnosti in drugi vpleteni subjekti morajo imeti možnost prispevati k temu procesu in ga sooblikovati.

VEČ TRANSPARENTNOSTI POMENI VEČ ODGOVORNOSTI

Pogosto je težko najti informacije o hčerinskih družbah, dobaviteljih in poslovnih partnerjih podjetij v določeni vrednostni verigi. Zaradi trenutne tančice skrivnostnosti, za katero se skrivajo podjetja, lahko preiskovalci za odkrivanje povezav med evropskimi podjetji in njihovimi dobavitelji porabijo več mesecev ali celo let. Da bodo lahko podjetja odgovarjala za svoja dejanja, morajo redno razkrivati informacije o svojih vrednostnih verigah in omogočiti javnosti dostop do njih.

VAS ZANIMAJO DODATNE INFORMACIJE?

KAJ POČNEMO?

- Kampanja organizacije CIDSE: Dostop do pravnega varstva.
- Kampanja Our Food. Our Future. (»Naša hrana. Naša prihodnost.«) neprofitne organizacije Oxfam in 15 drugih civilnodružbenih organizacij iz 13 držav, ki predstavljajo močno koalicijo mladih iz vse Evrope in si skupaj prizadevajo za socialno pravičen, trajnosten in ekološki prehranski sistem, ki temelji na človekovih pravicah.
- Peticija kampanje Our Food. Our Future., ki evropske komisarje Véro Jourovo, Didierja Reyndersa in Thierryja Bretona poziva k sprejemu stroge zakonodaje EU o oskrbovalnih verigah.

KAJ BEREMO?

- Poročilo »Off the Hook?«: Kako podjetja lobirajo proti odgovornosti za kršitve človekovih pravic in okoljsko škodo. Skupna raziskava, ki razkriva taktiko podjetij, s katero hočejo ta dajati videz kooperativnosti, obenem pa se borijo proti predpisom.
- Suing Goliath (»Tožba proti Goljatu«): Poročilo proučuje 22 velikih civilnih tožb, ki so bile pred kratkim sprožene proti podjetjem iz EU, ter opredeljuje resne in sistemske ovire pri dostopu do pravnega varstva, ki žrtvam zlorab s strani podjetij preprečujejo, da bi dosegle pravico na sodišču..
- Razprava o primerni skrbnosti podjetij: Pregled stanja. Cilj tega dokumenta je zavriniti netočne trditve in zavajajoče argumente, da slednji ne bi prevladovali v javni in politični razpravi o tej temi.
- Putting the Environment in Human Rights and Environmental Due Diligence (»Umestitev okolja v primerno skrbnost na področju človekovih pravic in okolja«): Civilnodružbene organizacije so objavile poročilo, ki pojasnjuje, zakaj in na kakšen način je

potrebno v zahteve glede primerne skrbnosti podjetij poleg spoštovanja človekovih pravic vključiti tudi varovanje okolja.

- Global Solution to Global Problems: Why EU legislation and a UN instrument on corporate accountability must be complementary. (»Globalna rešitev za globalne probleme: zakaj se morata zakonodaja EU in instrument ZN o odgovornosti podjetij medsebojno dopolnjevati.«) Skupno poročilo organizacij CIDSE, Friends of the Earth European, ECCJ in ECCHR o tem, zakaj bi se morali direktiva EU ter zavezujoča pogodba ZN o podjetništvu in človekovih pravicah dopolnjevati.
- Vigilance switched off: Human Rights in Mexico, what are the responsibilities of EDF and the APE? (»Izklop potrebne skrbnosti: Človekove pravice v Mehiki, kakšne so odgovornosti podjetja EDP in Državne delniške agencije (APE)?«) V tem poročilu organizacije CCFD-Terre Solidaire, ECCHR in ProDESC predstavljajo kršitve potrebne skrbnosti in mednarodnega prava človekovih pravic v okviru projekta EDF Gunaá Sicarú ter vlogo EDF in njegovega večinskega delničarja, Agence des participations de l'État (APE).
- »We are going to kill you.« (»Ubili te bomo.«) Študija primera o nenadzorovani moči podjetij (organizacija Global Witness).
- Behind the Barcodes (»Za črtnimi kodami«): kampanja organizacije Oxfam, raziskave in priporočila za odpravo kršitev človekovih, delavskih in ženskih pravic v verigah preskrbe s hrano v supermarketih
- Living Income: From Right to Reality (»Dohodek, ki omogoča preživetje: Od pravic do realnosti«): Poročilo organizacije Oxfam, vključno s priporočili, kako mora primerna skrbnost na področju človekovih pravic zaobjemati tudi cenovne prakse podjetij, da bodo delavcem in malim proizvajalcem v oskrbovalnih verigah zagotovljeni prihodki, ki omogočajo preživetje.
- CAC40: des profits sans lendemain? Poročilo organizacije Oxfam France.

- Profits at the Expense of People and Planet: How corporations serve shareholder interests instead of protecting the climate and human rights (»Dobički na račun ljudi in planeta: Kako korporacije služijo interesom delničarjev, namesto da bi varovale podnebje in človekove pravice«), poročilo organizacije Oxfam Germany.
- How to make corporations respect the environment and climate: (»Kako podjetja prisiliti, da spoštujejo okolje in podnebje«): V tem poročilu organizacije Friends of the Earth Europe so naštet priporočila glede podnebnih obveznosti ter civilne in kazenske odgovornosti za okoljsko škodo.
- Do No Harm: The case for an EU law to hold business liable for human rights violations and environmental harm (»Brez povzročanja škode: Kako z zakonodajo EU terjati odgovornost podjetij za kršitve človekovih pravic in okoljsko škodo«): to poročilo organizacije Friends of the Earth predstavlja pet študij primerov z vsega sveta o kršitvah človekovih pravic in povzročanju okoljske škode s strani evropskih podjetij.

KONTAKTNI PODATKI

Anti-Slavery International
Helene de Rengerve
euadviser@antislavery.org

Amnesty International
Nele Meyer
nele.meyer@amnesty.org

CIDSE
Giuseppe Cioffo
cioffo@cidse.org

Clean Clothes Campaign - mednarodna pisarna
Neva Nahtigal
neva@cleanclothes.org

Evropski center za ustavne in človekove pravice (ECCHR)
Ben Vanpeperstraete
vanpeperstraete@ecchr.eu

Evropska koalicija za korporativno pravosodje (ECCJ)
Sylvia Obregon
sylvia.obregon@corporatejustice.org

Mednarodna zveza za človekove pravice (FIDH)
Sacha Feierabend
sfeierabend@fidh.org

Focus, društvo za sonaraven razvoj
Živa Kavka Gobbo
ziva@focus.si

Global Witness
Richard Gardiner
rgardiner@globalwitness.org

Oxfam
Marc-Olivier Herman
marco.herman@oxfam.org

